زنجیرە وتار: کۆماری کوردستان- دووی ڕێبەندان (٧)

ئامادەکردنی: تاهیر عەلیار

هۆیەکانی تێکچوونی کۆمار

کتێبی چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی

نووسەر: دوکتور عەبدولڕەحمانی قاسملوو

دەبێ ئەو ڕاستیە بگوترێ کە هەر لە بنەڕەتەوە پرۆسەی دامەزرانی کۆماری کوردستان بە تەواوی ئامادە نەکرابوو. کۆماری کوردستان سەرەنجامی خەباتێکی درێژخایەن و ئاکامی ڕەوتێکی تەبیعیی ڕووداوەکان و نەخشەی لە مێژەوە دارێژراو نەبوو. هەل و مەرجی ئەوکاتەی نێو نەتەوەیی و ئێران و بە تایبەتی پێکهاتنی حکوومەتی میللی ئازەربایجان وەزعێکی سیاسی وایان پێکهێنا کە ڕووداوەکان زۆر بە خێرایی بچنە پێش و حیزبی دێموکڕاتی کوردستان هاندرا بۆ ئەوەی کۆماری کوردستان زۆر زووتر لەوە کە هەموو هەل و مەرجێکی بۆ ئامادە بووبێ دابمەزرێنێ . بە کورتی کۆماری کوردستان لە ساڵی ١٣٢٤ دا بەرهەمی هەل و مەرجی نائاسایی نێو دەوڵەتی و نێو خۆ بوو.

بێگومان هاندانی یەکیەتی سۆفیەتی تەئسیری خۆی هەبوو و ئەو وەعدە و پەیمانەی کە دران بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکڕاتیان زیاتر تەشویق کرد کە هەرچی زووتر کۆماری کوردستان دابمەزرێنن بەڵام واقعییەت ئەوەبوو کە زمینەی عەینی ، هەل و مەرجی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی وڵات بە هیچ جۆر بۆ دامەزراندنی کۆماری کوردستان بە تەواوی ئامادە نەبوو تەنانەت زەمینەی زەینیش کە بریتیە لە هێزێکی سیاسی کە بتوانێ دەزگایەکی ڕێک و پێکی دەوڵەتی دابنێ بە تەواوی ساز نەببوو. ڕەوتی هەنگاوەکان بە پێچەوانە بوو. هێندێک کار کە دەبوا پێش دامەزرانی کۆمار وەدی هاتبان مابوونەوە کە پاش پێکهاتنی کۆمار ی کوردستان جێ بە جێ بکرێن دیارە بۆ وەدیهاتنی هەموو ئەو هەنگاوانەش هەروا کە دیتمان وەخت نەبوو. ٣٣٠ ڕۆژ بۆ دانانی بناغەی مادی و مەعنەوی کۆماری کوردستان بەس نەبوو دەکرێ بڵێین کە کۆماری کوردستان تا ڕادەیەکی زۆر کوت و پڕ پێک هات و ئەو لە نەکاو پێکهاتنە بوو بە هۆی زۆر لەو گیروگرفتانە کە ئەو کۆمارە لە ماوەی تەمەنی کورتی خۆیدا تووشیان بوو. بۆیە هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە لە نێو جەرگی کۆماری کوردستان یەکێک لە هۆیەکانی تێکچوونیشی چاندرابوو. دواکەوتوویی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی وڵاتەکەمان کە هەر وەک دیتمان پێوەندییەکانی دەرەبەگی تێدا زاڵبوو و تەرکیی کۆمەڵی لادێ عەشیرەتی بوو و نەوەد لە سەدی دانیشتوانی نەخوێندەواربوون، یەکێک لە هۆیەکانی هەرەئەساسیی سەرنەکەوتنی کۆماری کوردستانە. ئەم دیاردەیە بارێکی دیکەشی هەبوو. بەگشتی لە مێژووی جووڵانەوەکانی نەتەوەی کورددا ناتەباییەک بەدی دەکرێ کە لە سەردەمی کۆماری کوردستانیش لە ساڵەکانی ١٣٢٤/٢٥ دا بەرچاو بوو . ئەم ناتەباییە لە پایەی نزم و پاشکەوتوویی کۆمەڵی کوردەوارییەوە هەڵدەقوڵێ . لە سەد ساڵی رابردوودا کۆمەڵی کوردەواری هەموو کاتێک ئەگەر نەڵێین زیاتر ، هەر نەبێ قۆناغێکی تەواوی مێژوویی لەو کۆمەڵەی کە دەوڵەتی

مەرکەزی بەرهەمیەتی پاشکەوتووتر بوو. ئەوە یەکێک لە هۆیەکانی تێکچوونی زۆر لە جووڵانەوە نەتەوەییەکانی کوردستانە. ئەم دیاردەیە هۆیەکانی مێژوویی و تایبەتی خۆی هەن کە بە کورتی بریتین لە وە کە گەلی کورد سەدان ساڵە دەوڵەتی سەربەخۆی نەبووە ، رێگای هاتووچۆی بۆ دەرەوە بەربەست کراوە، لەبەر زۆرداریی دەوڵەتە مەرکەزییەکان و بۆ پاراستنی هەبوونی خۆی ناچار بووە بکشێتەوە سەر چیا بەرزەکان و لە باری جوغرافیاییەوە گەمارۆ بدرێ ، ئابووری تەبیعی کە مانای راوەستان و نەبزوتنی کۆمەڵە بە سەدان ساڵ لە کوردستاندا زاڵ بووە. هێندێک هۆی دیکەشی هەن کە زیاتر پێوەندییان بە رووبەنا و بە تایبەتی دەسەڵاتی سیاسی ئەو سەردەمەوە هەیە کە دەوڵەتە مەرکەزییەکان کوردستانیان چەوساندۆتەوە و نەیانهێشتووە پیش بکەوێ . لێرەدا مەبەست بەرچاو خستنی ئەو راستیە حاشالێنەکراوەیە کە کۆماری کوردستانیش لە نێو کۆمەڵێکی پاشکەوتوو ، بە گشتی پاشکەوتووتر لە کۆمەڵی دوژمنانی خۆی دامەزرا.

ئەوانەی کە بەڕێوەبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان بوون بە گشتی نە تاقیکردنەوەی تێکۆشانی سیاسیان هەبوو و نە تاقیکردنەوەی رێکخستنی تەشکیلاتی و نە فێری هەڵسووڕاندنی کاروباری دەوڵەتی بوون . بەم جۆرە جووڵانەوەیەک لە یەکێک لە پاشکەوتووترین ناوچەکانی ئێران واتە لە کوردستانی ئێران پەیدا ببوو کە لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی بەربەرەکانی دەکرد ، دەوڵەتێک کە لە زەمانی رەزاشاوە مەرکەزییەتی پێکهێنابوو ، هەوڵی دابوو بیێ بە حکومەتێکی مودێرن ، بناغەی ئەرتەشێکی رێک و پێکی دارشتبوو و لە باری فەرهەنگی و تکنیکی و سیاسیەوە ئەزموونی زیاتر بوو و هەر نەبێ قۆناغێک لە کوردستان لە پێش تر بوو. بۆیە جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٣٢٤/٢٥ هەر لە سەرەتاوە ئیمکانی سەرکەوتنی کەم بوو . کەوابوو یەکێک لە هۆیەکانی هەرە گرینگی تێکچوونی کۆماری کوردستان ریشەی لە نێو جەرگی کۆمەڵی کوردەواری واتە لە پاشکەوتوویی ئەو کۆمەڵە دابوو.

بێگومان یەکێک لە هۆیەکانی تێکچوونی کۆماری کوردستان و سەرنەکەوتنی ئەگەر نەگوترێ هۆی هەرەگرینگ، کزی نێوخۆی جووڵانەوە و لاوازی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو کە لە زەعفی نێو خۆی کۆماری کوردستانیشدا بەدی دەکرا. پێشڕەو بوون و رادەی شۆڕشگێڕ بوونی هەموو حیزبێکی سیاسی لەوەڕا دەردەکەوێ کە چۆن سەیری رابردووی خۆی و بە تایبەتی هەڵەکانی خۆی دەکا. حیزبی شۆڕشگێر نابێ لەوە بترسێ کە گۆیا بە باسی هەڵەی رابردوو دوژمنی شاد دەبێ یا لە ئیعتباری حیزبەکە کەم دەبێتەوە بە پێچەوانە پێ لێنان و راستکردنەوەی هەڵە و چەوتیەکانی رابردووی تیکۆشان ناوبانگی حیزب لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا دەباتە سەرێ و جیدی بوون و بەرپرس بوونی حیزبەکە نیشان دەدا بۆیە پێویستە کزی و هەڵەکانی زەمانی کۆماری کوردستان بکوترێن و بخرێنە روو . با ئەوەش بڵێین کە رەخنە گرتن لە بەڕێوەبەریی حیزب لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا نە نرخی کۆمار کەم دەکاتەوە و نە ئیعتباری بەڕێوەبەرانی ئەو وەختەی حیزب دێنێتە خوارێ.

پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان ئەو بیروباوەڕە لە مێژووی حیزبی ئێمەدا بە هێز بوو کە هۆی ئەسڵی تێکشکانی ئەو کۆمارە سیاسەتی چەوتی یەکیەتی سۆڤیەتی بەرامبەر بە وەزعی ئێران بوو. گوایا یەکیەتی سۆڤیەتی خەڵکی کوردستانی هاندا بۆ ئەوە کۆماری کوردستان دابمەزرێنن لە پاشان بە تاقی تەنیای بەجێهێشتو رێژیمی کۆنەپرستی ئێران توانی بە هاسانی لە نێوی بەرێ . ئەنجامی ئەو لێکدانەوە زۆر روونە ئەوە خۆ ئاسوودە کردن و خۆ ماندوو نەکردنە، تاوانبار کردنی خەڵکی دیکە هەموو وەختێک لە رەخنە لە

خۆگرتن خۆشترە بێجگە لەوە ئەگەر لێکدانەوەمان بەو شێوە بێ ئیعترافمان کردووە کە کۆماری کوردستان دەستکردی بێگانە بووە و ئەوەش راست و رەوان ئەو بیرورایەیە کە دوژمن لە سەرەتای پێکهاتنی ئەو کۆمارەوە تا ئێستا بڵاوی دەکاتەوە ، بیروڕایەک کە دەگەڵ واقعیەت رێک ناکەوێ و هەوڵی ئەوەیە کە باری راستەقینەی مێژوو بگۆڕێ .

هێزی ئەسڵی جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٣٢٤/٢٥ گەلی کورد بووە و هۆی ئەسڵیی پێکهاتنی کۆماری کوردستانیش دیسان هەر ئەوە بووە کە گەلی کورد ویستوویەتی بە مافی رەوای خۆی بگا و چارەنووسی خۆی بە دەستەوە بگرێ . ئەودەم دیارە هۆی ئەسڵیی تێکچوونی کۆماری کوردستانیش هەر دەگەڕێتەوە سەر خودی کۆمەڵی کوردەواری، واتە هۆی ئەساسی تێکچوونی کۆماری کوردستان کزی نێو خۆی جووڵانەوە، کزی نێوخۆی حیزب و لە پێش هەمواندا زەعفی بەرێوەبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. ئەو کزی و لاوازیە لە هەموو بارەکانی ژیان و تێکۆشانی حیزب و کۆماری کوردستان دا خۆی دەنواند. بۆ نموونە ئەگەر سەیری نووسراوەکانی ئەو وەختەی رۆژنامەی کوردستان و چاپەمەنیەکانی دیکە بکەین بۆمان دەردەکەوێ کە رادەی لێکدانەوەی سیاسی زۆر بەرز نەبوو و تەنانەت پایەی هێندێک لە وتارەسیاسیەکان کە دەبوا رێگا بە کۆمەڵانی خەڵک نیشان بدەن لە رادەبەدەر نزم بوو . پەرەئەستاندنی زۆر خێرای جووڵانەوە و پێک هاتنی زۆرخێرای کۆماری کوردستان تەرکیبێکی نالە باری لە بەرێوەبەریی حیزب و کۆماری کوردستاندا پێک هێنا بوو . زۆربەی زۆری بەرێوەبەران بۆ یەکەم جار بوو کاری سیاسی و تەشکیلاتییان دەکرد و تاقیکردنەوەیان نەبوو هەر بە گشتی تاقیکردنەوەی سیاسی و تێکۆشانی حیزبی لە کوردستانی ئێران بێجگە لە سێ ساڵ تێکۆشانی کۆمەڵەی ژ.ک رابردووی نەبوو ناچار بەرێوەبەرانی ئەوتۆ هاتبوونە سەرکار کە پایەی تێگەیشتن و تاقیکردنەوەی سیاسی و حیزبی یان دەوڵەتییان لە رادەی ئەو مەسئولییەتەدا نەبوو کە کەوتبووە سەرشانیان. گیروگرفتی رێکخستن و پێکهێنانی نەزم لە کۆمەڵدا لە هەموو وڵاتەکانی جهانی سێهەمدا کۆسپێکی گەورەی پێشکەوتنە بێجگە لەوە هەر بە گشتی گەلی کورد بە درێژایی مێژووی خۆی زۆر حەزی لە تەشکیلات و رێکخراو و خۆ رێکخستن نەکردووە تەنانەت لە رێک و پێکی و تەشکیلات هەر بێزار بووە چونکە هەروەها کە پێشتر گوتمان تەشکیلات و رێکخراو یا رێکخستن بە تێگڕایی سەمبولی حوکمداری دەوڵەتی مەرکەزی بووە ، دەوڵەتێک کە بۆ گەلی کورد بێگانە بووە وەسیلەی دەسەڵاتداری و زوڵم و زۆری هەر ئەو تەشکیلات و رێکخراو و نەزم و نیزامە بووە بۆیە گەلی کورد رقی لێی بووە و قەبووڵی نەکردووە بێجگە لەوە لە زەمانی کۆماری کوردستاندا بەرێوەبەران خۆیان لە ئەسوولی تەشکیلاتی و ئوسوولی ریکخستن شارەزا نەبوون تا بتوانن فێری خەڵکی دیکەی بکەن.

نوقتەزەعفێکی گەورەی دیکەی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بە تایبەتی بەرێوەبەرییەکەی ئەوە بوو کە هەرچەند لە مێژووی نەتەوەی کورددا بۆ یەکەم جار وەک حیزبێکی پێشکەوتوو پێکهاتبوو کە کۆمەڵانی خەڵکی بە دوای خۆیدا دەبرد بەڵام یەکیەتی فکری و سیاسی تێدا نەچەسپابوو ، بەرنامەکەی زۆرکورت بوو و هەرباسی چەند ئامانجی گشتی دەکرد . جووڵانەوە تازە پێی گرتبوو و هەرکەسێک هەستی نەتەوایەتی هەبا و هەر ئەوەندە بۆ حەقی رەوای گەلی کورد تێکۆشابا بەس بوو بۆئەوەی بێتە نێو حیزب تەنانەت مەسئولییەتێکی گەورەش وەستۆ بگرێ . وەختی ئەوەش بە حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان نەدرا کە بتوانێ ئەو یەکیەتی فکری و سیاسیە پێک بێنێ کە نەبوونەکەی پاش تێکچوونی

کۆماری کوردستان بە تەواوی دەرکەوت. هیچ حیزبێکی سیاسی بەتایبەتی ئەگەر دەوڵەتی بەدەستەوە بێ ناتوانێ بێ کادری کارامە و بە ئەزموون کاروبارەکان بەڕێوە بەرێ . لە ساڵی ١٣٢٥دا حیزبی دێموکرات پێویستی بەوە هەبوو کە ئەساسی دەوڵەتێکی تازە و مودێڕن دابنێ لە دانانی هێزی پێشمەرگەوە بگرە تا دەگاتە قوتابخانە بە زمانی کوردی، هەموو پێویستی بە کادر هەبوو کە بە دەستەوە نەبوو. دیارە کادری سیاسی و حیزبی و تەنانەت دەوڵەتیش لە مەیدانی کارو خەباتدا پەروەردە دەکرێن و باردێن. بەڵام ئەو دەرفەتە بە حیزب و کۆمارنەدرا . ئەگەر دابنێین کە کادر بڕبڕەی پشتی هەمووکار و تێکۆشانی حیزب و تەنانەت دەوڵەتیشە بۆمان دەردەکەوێ کە یەکێک لە هۆیەکانی هەرە ئەساسی تێکچوونی کۆماری کوردستان نەبوونی کادری لێزان و شارەزا و تاقیکراو بوو. (١)

بۆ بە هێز کردنی ریزەکانی نێو خۆی جووڵانەوە پێویست بوو ئەو دووبەرەکی و ناکۆکی و تەنانەت ناتەبایی لە نێو پچی کە لە نێو کۆمەڵی کوردەواریدا بەرامبەر بە جووڵانەوە هەبوو . یەکێک لەوانە نفووزی سەرۆک عەشیرەتەکان بوو لە گوندەکاندا . هەروەک پێشتر باسکرا گوندەکان کە زۆربەی دانیشتوانی کوردستانیان تێدا دەژیا پشتیوانیەکی راستەوخۆیان لە کۆماری مهاباد نەدەکرد چونکە زیاتر لە ژێر تەئسیری نفووزی سەرۆک عەشیرەتەکانداببوون . پێویست بوو کۆماری کوردستان وەزعێکی وا پێک بێنێ کە بێ سەرۆک عەشیرەتەکان بتوانێ راستەوخۆ لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵکی لادێی کوردستان پێوەندی بگرێ و بۆ پشتیوانی لە داخوازەکانی حیزبی دێموکڕات و کۆماری کوردستان هانیان بدا. بەڵام با واقعبینانە بڵێین ئەو کاتە دەرەتانێکی ئەوتۆ نەبوو و بەڕێوەبەریی حیزب نە خۆی کەیفی لەوە بوو چونکە نیوەی زیاتری بەڕێوەبەران خۆیان لە دەرەبەگ و سەرۆک عەشیرەتەکان پێکهاتبوون و نە تەنانەت ئەگەریش ویستبای دەیتوانی دەست بە دابەشکردنی زەوی بکات و بەو شێوەیە کۆمەڵانی وەرزێر بۆ لای خۆی رابکێشێ بەڵام جێ بە جێ نەکردنی داخوازێکی ئەوتۆش ئاکامی ئەوە بوو کە کۆمەڵانی هەژار و بێ زەوی گوندەکانی کوردستان هەر لە ژێر نفووزی سەرۆک عەشیرەت و ئاغاکاندا مانەوە و بۆ ئەوان بە تەواوی روون نەبوو کە ئەگەر پشتیوانی لە کۆماری کوردستان بکەن بێجگە لە داخوازی نەتەوەیی ئایا داخوازێکی کۆمەڵایەتی و ئابووریشیان لە دوارۆژدا بۆ جێ بە جێ دەبێ یان نا؟

یەکێک لە هۆیەکانی تێکچوونی کۆماری کوردستان بێگومان سەقامگیر نەبوونی لە بەر کەمی وەخت بوو کۆماری کوردستان بە هەمووی ٣٣٠ رۆژ ژیا کە لە مێژوودا وەختێکی زۆر کە مە. لەو ماوەیەدا وەک کوتمان زۆر کاری گرینگی دەست پێکردو تەنانەت جێ بە جێشی کردن بەڵام لە ٣٣٠ رۆژدا ئیمکان نەبوو بناغەیەکی قایم و پتەو بۆ دەوڵەتی تازە پێگەیشتوو دابنرێ و هەموو ئورگانەکانی دەوڵەتی پێک بێن و پەرە بستێنن ئیمکانی ئەوە نەبوو کە کادرەکان چ حیزبی و چ دەوڵەتی جێی خۆ بگرن و هەر کەس بزانێ لە چ جێگایەک باشتر کاری پێدەکرێ لەوێ خەریک بێ واتە کار بە کارزان بسپێردرێ. بە کورتی کەمبوونی دەرەتانی کۆماری کوردستان خۆی یەکێک لە هۆیەکانی تێکچوونی ئەو کۆمارەیە . تراژێدی کۆماری کوردستان لەوەدا بوو کە بۆ ئەوە سەقامگیر بێ وەختێکی زۆرتری پێویست بوو بەڵام وەختێکی زۆرتری دەست نەکەوت چونکە زۆر هۆی دیکەش یارمەتیاندا کە زووتر بڕووخێ. بێ سەروسامانی، بێ دیسیپلینی، و بێ نەزمی لە هەموو کاروباری کۆماردا بەرچاو دەکەوت و نوقتە زەعفێکی گەورەی کۆماری کوردستان بوون نموونەیەک لەو بێ سامانیە تێکەڵبوونی حیزب و دەوڵەت بوو راستە کە حیزبی دێموکڕاتی کوردستان بەڕێوەبەری کۆماری کوردستان بوو بەڵام دابەشبوونی کارو بەرپرسایەتی لە نێو

کاربەدەستاندا روون نەبوو کومیتەی ناوەندیی حیزب زۆرجار راستەوخۆ کاری دەوڵەتی دەکرد و زۆرجاریش بەرپرسانی دەوڵەتیی کاری حیزبیان بەڕێوە دەبرد لەوەش زیاتر کەسی واش هەبوو کە هیچ مەسئولییەتێکی حیزبی و دەوڵەتیی نەبووبەڵام لە زۆر کاروباری حیزب و کۆماردا دەخالەتی دەکرد بۆ وێنە ئێستاش هەر دژوارە بە وردی دیاری بکرێ کێ ئەندامی کومیتەی ناوەندی حیزب و کێ وەزیر و بەرپرسی دەوڵەتی بوو؟ تاقیکردنەوەی چل ساڵ ژیانی حیزبی دێموکرات دەری دەخا کە لابردنی ئەو بێ نەزمی و بێ سەروسامانیە کاری چەند مانگ و تەنانەت چەند ساڵیش نییە بەڵکوو وەختێکی زۆرتری دەوێ کە بەداخەوە کۆماری کوردستان بۆی هەڵنەکەوت. پێشتر ئیشارەمانکرد کە تەنیا بەشێک لە خاکی کوردستانی ئێران رزگار ببوو و لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستان دابوو ئەو بەشە سێ یەکی کوردستان بوو و ژومارەی دانیشتوانی لە یەک ملیون زیاتر نەبوو دیتمان کە پێشەواقازی و هێندێک لە بەرێوەبەرانی حیزب هەوڵیان دا کە ناوچەی سنە وکرماشانش رزگار بکەن و بە تایبەتی بۆ ناوچەی سنە بەرنامەی زۆر روون و دیاریکراویان هەبوو بەڵام لە لایەکەوە ناتەبایی نێوخۆی جووڵانەوە و کزی نێو خۆی بەرێوەبەری و لە لایەکی دیکەشەوە سیاسەتی هاوپەیمانەکان واتە یەکیەتی سۆفیەتی، بریتانیا و ئەمریکا بوو بە کۆسپی سەر رێگای ئەوە کە کۆماری کوردستان هەموو یا هەرنەبێ بەشێکی زۆری کوردستان بێنێتە ژێر دەسەڵاتی خۆی. بەم شێوەیە بەشی زۆردەوڵەمەندی کوردستان کە دانیشتوانیشی زیاتر بوون لە دەرەوەی ئەم کۆمارە مانەوە و ئەوە خۆی بوو بە هۆی کزبوونی هێزی ئابووری و ئینسانیی کۆمار. لە لایەکی دیکەشەوە هەروەک دیتمان بەشی جنوبی کوردستان لە ناوچەی سەقزەوە بەرەو خوارتر لە باتی ئەوە بێ بە بەشێک لە کۆماری کوردستان و بەرامبەر بە دوژمنان رابوەستێ و دیفاع لە دەسەڵاتی گەل بکا بوو بە بنکەیەک بۆ هێرش هێنان بۆ سەر کۆماری کوردستان و دوژمنان بۆ سەرکوتکردن و لە نێو بردنی کۆمار کەڵکیان لێ وەرگرت. هەرئەوە تەنیا خۆی کە سێ یەکی کوردستان ئازاد کرابوو و لە ماوەی ئەو چەند مانگەدا بۆ ئازادکردنی بەشەکانی دیکەی کوردستان هیچ نەکرا مەسەلەیەکی گرینگی دیکە دەخاتە بەرچاو :

هەر جووڵانەوەیەکی شۆرشگێرانە بکەوێتە سەرباری ئەوە کە سیاسەتێکی دیفاعی بە خۆوە بگرێ بە دەستی خۆی گۆری خۆی هەڵدەقەنێ ، جووڵانەوەی شۆرشگێرانە دەبێ هێرش بکا و دەبێ هەموو وەختێک هەل و مەرجێکی ئەوتۆ بخوڵقێنێ کە تووشی مەندی و راوەستان نەبێ لە لێکدانەوەی مێژووی زۆر نەتەوە هەروەک نەتەوەی کوردیش را دەردەکەوێ هەر کاتێک جووڵانەوەیەکی شۆرشگێرانە کەوتبێتە حاڵەتی دیفاعی یا زوو لە نێو چووە یا بەرەبەرە هەل و مەرجی لە نێوچوونی خۆی پێکهێناوە . هەوڵنەدان بۆ ئازادکردنی جنووبی کوردستان و نەبزووتن لە جەبهەی شەڕدا حاڵەتێکی دیفاعی دابوو بە کۆماری کوردستان کە ئاکامی پڕ لە چارە رەشی لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥ دا دەرکەوت. زۆر روونە کە ئەو پەیمان و بەڵێنیەش کە لە لایەن دەوڵەتی مەرکەزییەوە درابوو کە ئامادەیە شاری سەردەشت و بانە بە دڵخوازی خۆی بۆ کۆماری کوردستان بە جێبێڵێ جێ بە جێ نەکرا وئاشکرابوو کە ئەوەش هەر لە سەرەتاوە فرۆفێڵ بوو و پادگانەکانی ئەو دوو شارە بۆ رۆژەکانی سەرماوەزی ١٣٢٥ پاشەکەوت کراون . بە گشتی هۆیەکانی نێو خۆی کۆماری کوردستان ئەوانەن بەڵام ناکرێ باسی هۆیەکانی دەرەوەی کوردستان نەکەین . رووخانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان بەوشێوە ئابرووبەرانەیە کە بەڕاستی دەبێ ناوی ئاشبەتاڵی لە سەر دابنێن و راکردنی بەرێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بۆ یەکیەتی سوفیەتی بە شێوەیەکی زۆر شپرزە و بە جێهێشتنی ١٥ هەزار ئەندام یا کادری سادە لە ئازەربایجان کە کەوتنە

بەرپەلاماری کۆنە پەرستی و قەڵاچۆ کران بێگومان تەئسیرێکی زۆری لە سەر کوردستان هەبوو . یەکەم هاوپەیمان کە کوردستان حیسابی لەسەر دەکرد لە بەین چوو لە پاشان ئەو هاوپەیمانە بێ ئەوە زەربەیەک لە دوژمن بوەشێنێ ئاشبەتاڵی کردبوو و دیارە ورەی لایەنگرانی کۆماری کوردستانیشی هێنابووە خوارێ و تۆوی شکست خوازی و ئاشبەتاڵی لە کوردستانیش چاندبوو زۆر زەحمەت بوو کە بەڕێوەبەرایەتی حیزبی دێموکڕات و کۆماری کوردستان بتوانن بەرامبەر بەو ورە نزمە رابوەستن یا بتوانن کارێکی وابکەن کە ورەی کۆمەڵانی خەڵک بە تایبەتی چین و توێژە نێونجی و دەوڵەمەندەکانی شارەکان بەرنە سەرێ . هێندێک لەوانە لە دەرفەت دەگەڕان و بە پەلە بوون هەرچی زووتر خۆیان تەسلیمی لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی بکەنەوە . رووخانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان و شێوەی ئەم رووخانە نەک هەر یەکێک لە هۆیەکانی ئەسڵیی شێوەی تێکچوون واتە ئاشبەتاڵ لە کوردستانیش بوو.

پاش پێکهاتنی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان و فیرقەی دێموکڕاتی ئازەربایجان و وتووێژ دەگەڵ حیزبەکانی دیکە بەرەیەک بە ناوی بەرەی حیزبە ئازادیخوازەکان لە نێوان حیزبە پێشکەوتوەکانی ئێراندا پێکهاتبوو بەڵام وەختێک هێرشکرا بۆ سەر ئازربایجان و کوردستان هێزە دێموکڕاتیەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێراندا هیچ کارێکیان نەکرد بۆ ئەوەی پێشی ئەو هێرشە بگرن بە پێچەوانە هەروەک گوترا ئەوان چاوەڕوانی ئەوە بوون کە لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی لە ئازربایجان و کوردستان تووشی شکست بێ تا ئەوانیش بتوانن هێزی خۆیان وەکار بخەن بەکورتی هەرلایەک بە هیوای لایەکەی دیکە بوو. نە بەرنامەیەکی هاوبەش و نە یەکیەتێکی پتەو بە تایبەتی یەکیەتی کردەوە لە نێو هێزە دێموکڕاتەکانی ئێراندا بەدی دەکرا بۆیە رژیمی کۆنەپەرستی ئێران توانی زۆر زیرەکانە و فێڵبازانە بە شێوەی جیاجیا هەم زەبر لە جووڵانەوەی دێموکراتی لە سەراسەری ئێران و هەم لە ئازەربایجان و کوردستان بدا. وادیارە لە سەرەتادا دەوڵەتی مەرکەزی زۆر بۆی روون نەبوو کە لە پێشدا لە کوێڕا دەست پێ بکا وادێتە بەرچاو کە پێشتر نەزەری ئەوە بوو لە بەشەکانی دیکەی ئێران زەربەی خۆی بوەشێنێ بەڵام پاش بەربەرەکانی هێزەدێموکڕاتیەکان ، حیزبی توودە و سەندیکاکان لە بەشەکانی دیکەی ئێراندا و بە تایبەتی پاش مانگرتنی گەورەی ٢٢ ی پووشپەڕی ١٣٢٥ (١٤ی ژوئیەی ١٩٤٦) لە جنوبی ئێران کە ١٠٠٠٠٠ کرێکار و مووچە خۆر تێیدا بەشدار بوون حکومەتی قەوام تێگەیشت کە هەتا ئازربایجان و کوردستان مابن زەبر لێدانی لە هێزە دێموکڕاتیەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران دژوارە (٢) بۆیە تاکتیکی دیکەی گرتە پێش ئەویش کزکردنی پەیتاپەیتای هێزەکانی دێموکڕاتی لە بەشەکانی دیکەی ئێران دابوو. بەڵام زەبری ئەساسی راگیرا بۆ ئەوە کە لە ئازەربایجان و کوردستان بدرێ . قەوام پاش ئەوەی توانی هێزە دێموکراتیەکان لەبەشەکانی دیکەی ئێران ئەوەندە خاو و لاواز بکا کە نەتوانن لە حاڵەتی هێرش بۆ سەر ئازەربایجان و کوردستاندا هیچ جووڵانەوەیەکی جیدی بکەن هێرشی خۆی بۆ سەر ئەو دوو دەسەڵاتە گەلییە دەست پێکرد و زۆر بە هاسانی توانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان و کوردستان بڕووخێنێ لە پاشان زەربەیەکی توندیشی لە حیزبی توودە و هەموو رێکخراوەکانی دیکە وەشاند و بەم شێوەیە توانی لە سەرانسەری ئێراندا جووڵانەوەیەکی دێموکڕاتی زۆر پان و بەرین و بە توانا بە نرخێکی زۆر کەم سەرکوت بکا و تا رادەیەکی زۆر و تەنانەت لە هێندێک بەشی ئێران بە تەواوی بۆ ماوەی چەند ساڵ لە نێوی بەری.

دەبێ ئەو راستیە مێژووییە بگوترێ کە دەوڵەتی قەوام زۆر بە تاکتیک و ژیرانە مەسەلەی ئازەربایجان و کوردستانی چارەسەر کرد ماوەیکی زۆر وای نیشاندا کە بۆ رێک کەوتن ئامادەیە ، ماوەیەکی زۆر وای

دەردەخست کە لە تاران هێندێک کەس هەن کە قەوام خۆشی لە سەرەوەی هەموان دادەنا دژی سیاسەتی کۆنەپەرستی محەمەدرەرزاشان و دەیانهەوێ ئێرانێکی دێموکراتی پێک بێنن دیارە هەموو ئەوانە بۆ وەدەست هێنانی وەخت بوون و بە تایبەتی بۆ ئەوە بوو کە لە پێشدا لەشکری سوور ئێران بە جێ بێڵێ و دەوڵەت بتوانێ خۆی ئامادە بکا بۆ ئەوە لە کاتی لەباردا زەبری خۆی بوەشێنێ. بە خۆڕایی نەبوو کە قەوام پاش سەرکوتکردنی جووڵانەوەی دێموکراتی ئازەربایجان و کوردستان ناسناوی حەزرەتی ئەشرەفی لە حەمەرەزاشا وەرگرت بەڵام سەیر ئەوە بوو کە هەرچەند زۆر دیاردەی بەرچاو نیشانەی فێڵبازی و درۆزنیی کاربەدەستانی دەوڵەتی مەرکەزی بوون بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دیسان تا سەر باوەڕیان بە هێندێک بەڵێنیەکانیان هەبوو بێگومان لە پێکهێنانی ئەو خۆشبینیە بێ جێیەدا سەبارەت بە سیاسەتی قەوام بەڕێوەبەریی حیزبی توودە دەستێکی باڵای هەبوو. قەوام نیشانیدا کە پیاوێکی سیاسی و زیرەکە ، باش دەزانێ مانۆڕ بکا و بێ دژواری توانی بەڕێوەبەرانی ئازەربایجان و کوردستان بەوە قانع بکا کە گۆیا دەی هەوێ گۆڕانێکی بنەڕەتی لە ئێراندا پێک بێنێ. بەداخەوە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان تا رادەیەکی زۆر فریوی مانۆڕەکانی قەوامیان خوارد و تەنانەت بۆ وێنە تا ئاخریش هەرچاوەڕوانی ئەوە بوون کە لە شکری ئێران دڵخوازانە بانە و سەردەشتیشیان بۆ بە جێ بێڵێ کارێک کە هەرگیز نەکرا و هەر چاوەڕوان بوونیشی بێ جێ بوو یان ئەوە کە گەیشتنی لەشکر بە مهاباد نە خۆیان شاردەوە و نە خۆیان پاراست بە راستی پێیان وابوو کە لەشکری شا بەو شێوەیە کە هومایونی رای گەیاندبوو کاری پێیان نابێ و هیچیان لێ ناکا.

پێویستە باسی هۆی دەرەوەی ئێرانیش بکرێ هۆیەک کە لە دەسەڵاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە دوور بوو . ئیمپریالیزمی ئینگلیس کە لە مێژبوو نفووزێکی زۆری لە دەزگای دەوڵەتی ئێراندا بە دەست هێنابوو و ئیمپریالیزمی تازە هاتووی ئەمریکا کە لە شەڕی دووهەمی جیهانی بە هێزتر هاتبووە دەر بە هەموو هێزیانەوە پشتیوانیان لە دەوڵەتی کۆنە پەرستی مەرکەزی دەکرد هەر دوو دەوڵەتی ئیمپریالیستی دژی پەرەئەستاندنی جووڵانەوەی رزگاریخوازی لە سەرانسەری جیهان و هەروەها لە ئێرانیش بوون و پێکهاتنی کۆماری کورساتانیان بە دژی قازانجی خۆیان لە ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا دەزانی بێجگە لەوە هەم شیرکەتی نەفتی ئینگلیس کە بەشی زۆری شیرکەتی نەفتی عێراق(ipc) بەدەستەوە بوو و نەفتی کەرکووکی دەردەهێنا و هەم شیرکەتەکانی نەفتی ئەمریکا لە (ipc) بەشدار بوون ترسی ئەوەیان هەبوو کە پێکهاتنی کۆمارێکی کوردستان لە ئێران بێ بە نموونە بۆ کوردەکانی عێراق و قازانجی ئابووری و سیاسی ئەوان لە کوردستانی عێراق و تەنانەت لە سەراسەری عێراق وە مەترسی بخا دیارە ئەمە بۆ تورکیە و کوردستانی تورکیەش راست بوو کە نیوەی هەموو نەتەوەی کوردی تێدا دەژی لە بەر ئەم هۆیانە دەوڵەتەکانی ئەمریکا و ئینگلیس بە توندی پشتیوانیان لە دەوڵەتی کۆنە پەرستی مەرکەزی دەکرد بەڵام بەرامبەر بەوە ئەو پشتیوانیە کە چاوەڕوان دەکرا لە لایەن یەکییەتی سۆفیەتیەوە لە کۆماری کوردستان نەکرا ئەمەش خۆی چەند هۆی هەبوو:

یەکەم ئەوە بوو کە سیاسەتی ئەو دەمەی یەکیەتی سۆفیەتی واتە سیاسەتی سەردەمی ئەستالین بە گشتی و لە رادەی جیهانیدا تووشی هێندێک هەڵەولێکدانەوەی چەوت بوو ئەم سیاسەتە لە ئازەربایجان و کوردستان بە دەست باقرۆفەوە بەڕێوە دەچوو کە پیاوی جێ باوەڕی ستالین و هەمەکارەی ئازەربایجانی سۆفیەتی بوو ، لێکدانەوەی باقرۆفیش لە سیاسەتی ئەو کاتەی ئێران و لە نیسبەتی هێزەکان دروست

نەبوو بێجگە لەوە هەروەها کە گوتمان لە جەرەیانی کۆماری کوردستاندا ناکۆکی و ناتەبایی لە سیاسەتی یەکیەتی سۆفیەتی بەرامبەر بە ئێراندا بەرچاو دەکەوت . مۆلۆتۆف کە وەزیری دەرەوە بوو زیاتر قازانجی گشتی یەکیەتی سۆفیەتی وەک وڵاتێکی مەزن لە بەرچاو بوو هەر بۆیەش مەسەلەی وەرگرتنی ئیمتیازی نەفتی شیمالی پێ گرینگتر بوو لە دیفاع لە حکومەتی میللی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان بەڵام باقرۆف کە خۆی ئازەربایجانی بوو مەبەستی وەدیهێنانی ئامانجە نەتەوەییەکانی خۆی لە چوارچێوەی سیاسەتی یەکیەتی سۆفیەتی لە ئێراندا بوو. هەرچەند هیچکام لە بەرێوە بەرانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان باسی جیابوونەوەی ئازەربایجانیان نەدەکرد بەڵام باقرۆف بە راشکاوی لە باکۆ رایگەیاند کە ئامانجی یەکخستنی ئازەربایجانی ئێران وسۆفیەتییە. هێندێ لە مهاجرینی ئازەربایجانی کە لە حکوومەتی میللیدا خاوەن دەسەڵاتیش بوون جاروبار جیابوونەوەی ئازەربایجانی ئێرانیان دەهێنایە گۆرێ. هەرچۆنێک بێ پاشەکشەی یەکێتی سۆفیەتی لە ئێران چ بە مەبەستی وەرگرتنێ ئیمتیازی نەفت بووبێ چ ئاکامی شکستی سیاسەتی مەزنیخوازانەی باقرۆف بەرهەمی لێکدانەوەیەکی چەوتی هەل و مەرجی ئەوکاتەی ئێران بوو. (٣)

لە بە هەڵە چوونی یەکێتی سۆفێتیدا نەخشی قەوام بەرچاو بوو . قەوام لە سەفەری خۆی بۆ موسکۆ دا بەرێوەبەرانی یەکێتی سۆفێتی قانع کردکە گیروگرفتی ئازەربایجان بە مەسەلەیەکی نێوخۆیی ئێران دابنێن و دەخالەتی تێدا نەکەن . زۆر سەیر بوو کە قەوام ئەو داوایەی لە ئەمریکا و ئینگلیس نەدەکرد چونکە ئەوان لەو کاتەدا زۆر بە جیدی بە ئاشکرا دەخالەتیان لە کاری ئێراندا دەکرد بۆ نموونە جورج ئالێن باڵیۆزی ئەمریکا لەگەڵ رەزمارا بۆ بەرێوە بردنی شەرِ دژی بارزانییەکان هات بۆ کوردستان . باڵیوزخانەی ئەمریکا لەگەڵ زۆر کەس لە سەرۆک عەشیرەتەکان پێوەندی نزیکی دامەزراندبوو. هۆی دووهەم ئەوە بوو کە یەکییەتی سۆفیەتی لە شەرێکی وێرانکەر رزگار ببوو بیست میلیون کوژراوی هەبوو سەدان شار و ناوەندی سەنعەتی گەورەی خاپوور کرابوون بەرامبەر بەوە ئەمرکا نەک هەر بە هێزتر لە شەرِ هاتبووە دەر بەڵکوو بە بۆمبای ئەتۆمیش پشت ئەستوور بوو لەو هەلومەرجەدا یەکیەتی سۆفیەتی بۆ تێکهەڵچوونی نیزامی دەگەڵ ئەمریکا لە ئێران ئامادەیی نەبوو. ئاکامی هەموو ئەمانە پاسیف و بێ ئەسەربوونی سیاسەتی سۆفیەتی لە ئێراندا بوو. بەمجۆرە وەزعێکی تایبەتی هاتە پێش بەم مانایە کە لە حالێکدا ئەمریکا و ئینگلیس زۆر چالاکانە پشتی دەوڵەتی مەرکەزییان گرتبوو یەکیەتی سۆفیەتی سیاسەتێکی بێ لایەن و سەیرکەرانەی گرتە بەر و کۆماری کوردستانی لە پشتیوانی دەرەوەی خۆی بێ بەش کرد ئەمەش هۆیەکی حاشا لێنەکراوی تێکچوونی کۆماری کوردستان بوو بەڵام هەروەها کە کوتمان هۆی ئەسڵی نەبوو و ناشکرێ بە هۆی ئەسڵی دابنێین. وادیارە ئەو کەسانە کە یەکیەتی سۆفیەت تاوانباردەکەن بەوە کە کۆماری کوردستانی بە جێهێشت چاوەرِوانی ئەوە بوون کە بە هێزی نیزامی دیفاعی لێ کردبا . ئەگەر کۆماری کوردستان خۆی بەربەرەکانی لەشکری کۆنە پەرستی ئێرانی کردبا و ماوەیەکیش ئەو بەربەرەکانیە درێژەی هەبا ئەوکاتە لە وانە بوو کە یەکیەتی سۆفیەتیش پشتی کۆماری کوردستان بگرێ و یارمەتی بدا بەڵام کە کۆماری کوردستان هیچ دیفاعێکی لە خۆی نەکردلەو حاڵەتە نەدەبوا یەکیەتی سۆفیەتی لەشکری سوور بنێرێتەوە ئێران و دیفاع لە کۆماری کوردستان بکا. بە کورتی دەبوا لەشکری سوور لە باتی پێشمەرگەی کوردستان بۆ ئازادی کوردستان شەرِ بکا . هەرچەند مێژوو ئەوەیە کە بووە بەڵام رەنگە ئەگەر کۆماری کوردستان دیفاعی لە خۆی کردبا و ماوەیەکیش خۆی راگرتبا وەزع گۆرِابا. لێرەدا پێویستە ئیشارە بە مەسەلەیەکی زۆر گرینگ بکرێ کە بۆ دوارۆی گەلی کورد

ئەهەمیەتێکی تایبە هەیە ئەویش دیاریکردنی هێز یا عامیلی ئەسڵیی رزگاری خەڵکی کوردستانە . ئایا حیزبێکی آۆڕشگێر دەبێ پشت ئەستوور بە کۆمەڵانی خەڵکی خۆی ، بە هێزی مەعنەوی و مادی وڵاتەکەی بێ یان چاوەڕوان بێ کە لە شکری وڵاتێکی دیکە بێ و رزگاری بکا. بە داخەوە ئەو بۆچوونە لە مێژووی نەتەوەی کورد بە تایبەتی لە مێژووی گەلی کورد لەکوردستانی ئێراندا پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان بە هێزبوو واتە شۆڕشگێڕان هەوڵیان نەدەدا بە تێکۆشانی خۆیان گەلی کورد رزگار بکەن بەڵکوو چاوەڕوانی ئەوە بوون کە لە جێگایەکی دیکەوە لە دەرەوەڕا هێزێکی دۆست بێ و ئازادی کوردستانمان بۆ بە دیاری بێنێ. بە خۆشیەوە ئەو بۆچوونە ئێستا نەماوە شەش ساڵە خەڵکی کوردستان بێ یارمەتی دەرەوە و بە هێزی خۆی و بە دەستی خۆی قارەمانانە لە ئازادی خۆی دیفاع دەکا و دەگەڵ ئەوە کە دەگەڵ دوژمنێکی زۆر دڕندەتر و بە هێزتر لە ساڵی ١٣٢٥ بەرەوڕووە بەڵام توانیویەتی خۆی راگرێ و دیفاعیش لە خۆی کا ئەوە نیشانەی دیاردەیەکی نوێیە نیشانەی ئەوەیە کە خەڵکی کوردستان بۆ وەدەستهێنانی ئازادی لە پێش هەموو شتێکدا پشت ئەستوور بە هێزی خۆی و ئیمکاناتی ماددی و مەعنەوی خۆیەتی و عامیلی دەرەوە بە عامیلێکی یاریدەدەر دادەنێ خەڵکی کوردستان بۆی دەرکەوتووە و ئیمانیشی بەوە هێناوە کە تەنیا بە دەستی خۆی دەبێ خۆی رزگار بکا و ئەگەرر بە هێزی خۆی باش دیفاع لە نیشتمان و لە مافی خۆی بکا و بتوانێ خۆی راگرێ بێگومان دۆستی زۆریشی بۆ پەیدا دەبێ و یارمەتیشی دەدەن . پێشتر باسی ئەو هۆیانەمان کرد کە پێشەوا قازیان هاندا کە واز لە شەڕ کردن لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی بێنێ و لەشکری ئێران بێ ئەوەی کۆسپێک بێتە سەر رێگای هاتە شاری مهاباد بەڵام پێویستە ئیشارە بە راستییەکی مێژووییش بکەین پێشتر گوتمان ژمارەی هەموو ئەو لەشکرە کە مانگی سەرماوزی ١٣٢٥ لە تارانەوە بەرەو ئازەربایجان و کوردستان وەڕێکەوت ٢٠ هەزار کەس بوو سی تانگ و دوو تۆپی دوورهاویژ و ٩ فڕۆکەی کۆنی دەگەڵ بوو بەرامبەر بەوە کۆماری کوردستان ١٥ هەزار پێشمەرگەی هەبوو و ئەگەر خەڵک بەسیج کرابا بێگومان ئەوەندە چەکداری دیکەش ئامادە دەبوو . ژومارەی ئەو بەشەی لەشکری ئێران کە گەیشتە شاری مهاباد ٦٠٠ کەس بوو کە ١٢ تیربار ٢ زرێپۆش و ٢ تۆپیان هەبوو وەزعی لەشکرەکەی شا زۆر شپرزە بوو سەربازەکان ماندووبوون بەفرو سەرما رێگاکانی گرتبوو بە شێوەیەک کە تانگ و زرێپۆش دەرنەدەچوو فڕۆکەکان کاریگەر نەبوون لەشکر وەسیلەی هاتووچۆی مۆتۆڕی زۆر کەم بوو تەقەمەنی بەشی نەدەکرد بێنزین و خواردەمەنیش نەبوو ئایا نەدەکرا بەرگری لە پێشڕەویی لەشکرێکی ئاوا بکرێ ؟

باسی گیروگرفتەکانی ئەو کاتەی کۆماری کوردستانمان کرد بەڵام راستیەکی بەرچاو هەیە کە ناکرێ چاوپۆشی لێبکەین بەربەرەکانی لەگەڵ لەشکری شا بۆ دیفاع لە دەسکەوتەکانی کۆماری کوردستان ئەگەر سەریش نەکەوتبا هەر نەبێ رێورەسمی خراپی ئاشبەتاڵی دانەدەمەزراند و گیانی خەباتگێڕیی بە هێز دەکرد و بێگومان ئاسەوارێکی شۆڕشگێڕانەی لە سەر دوارۆژی جووڵانەوەی دێموکراتی و نەتەوەیی گەلی کورد بە جێ دەهێشت.

پەڕاوێزەکان : نووسینی دوکتور قاسملو

١، ڕۆژی٢ ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ (٢٤ ی ئوکتوبری ١٩٤٥) کۆبوونەوەیەکی بەرین لە نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکڕات لە ماکۆوە بگرە تا بۆکان لە مهاباد پێکهات هەرچەند زیاتر باری سیاسی و تەبلیغاتی هەبوو لە هێندێک لە نووسراوەکانی ساڵی ١٣٢٤ دا ناوی کۆنگرەی لە سەر دانراوە . ئەوەش هەر نیشاندەری وەزعی تەشکیلاتی ناتەواوی ئەو کاتەی حیزبە.

٢، مانگرتنی ٢٢ ی پووشپەڕ یەکێک لە بزووتنەوە هەرە گرنگەکانی چینی کرێکاری ئێران بوو لە تێکهەڵچوونی کرێکاران لەگەڵ ئەرتەش و پۆلیسدا ٤٨ کەس کوژران و ١٧٠ کەس بریندار بوون داخوازی مانگرەکان بریتی بوو لە لابردنی فشار و گۆڕینی ئوستاندار کە پیاوی شیرکەتی نەفتی ئینگلیس بوو . دەخالەت نەکردنی شیرکەتی نەفت لە کاروباری داخڵی ئێراندا ، چەک کردنی عەشیرەتەکانی جنوب و بژاردنی حەقدەستی ڕۆژی جومعەی کرێکاران .

ئەم مانگرتنە بە قەول و قەراری فێڵبازانەی قەوام و دەخالەتی بەڕێوەبەرانی حیزبی تودە کۆتایی هات.

٣، پاش مردنی ستالین لە ساڵی ١٣٣٤ دا باقرۆف دەگەڵ بێریا کە وەزیری نێو خۆی یەکییەتی سۆفیەتی بوو هەردوو دادگایی و ئیعدام کران . لە دادگادا دەرکەوت باقرۆف بەرپرسی کوشتنی ٢٠ هەزار کەس بووە.